

Sjukdomarna besegrades av kampen för de mänskliga rättigheterna

Inför krigets råhet står man

Elisabeth Rehn har skrattat åt att hon tydligen inte är lämplig som presidentkandidat. Kandidaturen utlöste hennes cancer. Så gick det efter valet 1994 och på nytt efter valet år 2000.

Före detta försvarsministern **Elisabeth Rehn** var en hårsman från att bli Finlands första kvinnliga president år 1994. Samma år opererades hon för cancer i tjocktarmen. Att samla familjen och berätta om sjukdomen var betydligt svårare än att få själva diagnosen.

– För en kvinnlig patient är det så

typiskt att bry sig mer om sin familj än om sig själv, säger Rehn.

Rehn gav efter för gråten och smärtan först då hon på sin sjukdomsbädd fick ett brev från en vän, den ortodoxa prästen fader Elias. Hans vackra brev gav tröst, och det var så välgörande att kunna gråta.

Efter presidentvalet år 2000 upptäckte Rehn en knöl i bröstet. Hon hade egentligen inte velat ställa upp i valet den här gången, men accepterade kandidaturen för att anhängarna bad så entusiastiskt.

Mycket hade nämligen hänt sedan föregående val. Rehn hade arbetat som FN:s mänskorättsobservatör i det forna Jugoslavien och senare som chef för FN:s operation i Bosnien. Där såg hon hemskheter som för evigt har fastnat på näthinna. Jämfört med krigets råhet kändes Finlands problem ganska futtiga.

Rehn stod vid massgravar och hon träffade hemlösa äldre vars döttrar hade blivit våldtagna och söner dödade. Hon menar att det inte finns någonting som kan bereda en människa inför krigets grymhet. Rapportören hölls ändå ihop, eftersom hon allt emellanåt kunde resa hem.

– Där fanns min kära man som kramade mig. Jag kunde sitta på verandan och betrakta havet medan hundarna slickade min kinder.

Rehn önskar ändå att hon i Wien förra sommaren hade sluppit att se bödlarnas video som visade när de arkebuserade unga pojkar. De gamla minnena återvändande. Nu vill hon mer än något annat att man skall finna de skyldiga och ställa dem inför krigsdomstolen i Haag.

Efter att Rehn hade vädjat till dåvarande utrikesminister **Tarja Halonen** bekostade Finland ett pilotprojekt, som sände ut rättso-dontologen **Helena Ranta** för att identifiera kropparna i massgravarna.

– Helena bad mig besöka Tuzla där hon undersökte de döda. Hon visade hur man tömmer en liksäck och hur de dödas kläder och ben sorteras för identifikation.

Ringde cancerkliniken från Namibia

FN gav Rehn allt flera internationella uppdrag. Sådana kan man inte tacka nej till, även om man misstänker att man har bröstcancer.

– Jag var på krishanteringmöte i Namibia då jag ringde kliniken för att kolla resultatet av ett prov. Provet var positivt.

Cancern hade spridits till lymfkörteln som sedermera opererades.

– Den fantastiska professorn **Inkeri Elomaa** ansåg att man inte skulle plåga mig med cytostatikabehandling, eftersom nyttan av den är så ringa i den här åldern. Jag fick strålbehandling och hormoner och har nu varit frisk i sju år.

Rehn är fortfarande tacksam för den goda vård hon fick på cancerkliniken. Ändå var inte allting helt perfekt. Hon blev t.ex. törstig ibland då hon satt i väntrummet, men vattnet stod i en kanna täckt med en serviett, och det vattnet var inte lockande att dricka av. Någon annan hade nog nöjt sig med att ta med sig egen vattenflaska nästa gång, men inte före detta försvarsministern.

Rehn var med i en grupp människor med personlig erfarenhet av cancer som tillsammans med överläkare **Heikki Joensuu** och över-sköterskan **Anja Laakso** grundade föreningen Stöd för kliniken för cancersjukdomar år 2002. Rehn var föreningens första ordförande

Elisabeth Rehn har blivit botad från två cancerformer, men hennes man avled på cancerkliniken.

aldrig beredd

fram till denna vår.

Föreningen ville satsa på att förbättra trivseln på landets främsta cancerklinik och dess första mission blev att skaffa vattenautomater till klinikkens väntrum.

Därefter började föreningen piffa upp klinikkens utrymme. Inredningsplanerare och målarstuderande donerade sin arbetsinsats och företagen skänkte material. En del av projektet, som inleddes 2003 finansierades genom penninginsamlingar och projektet har förts vidare från avdelning till avdelning.

Föreningen har också handlat julblommor och grönväxter, bekostat taveltelevisioner, årsprenumerationer på tidskrifter och datorer. Inför varje jul väljer vårdpersonalen inom sig ut någon som får ett stipendium av föreningen.

Rehn säger att det största projektet, som nu är halvvägs, är att producera patientguider för de enskilda cancerformerna. I synnerhet arbetet med en socialguide för patienterna var lärorikt, och boken är säkert till nytta för patienterna, vars utkomst naggas i kanten av sjukdomen, förklarar Rehn.

– Vi har också skaffat dyra vårdstolar för cytostatikbehandlingen och arrangerat föreläsningar varje år.

Rehn lämnade ordförandeskapet, eftersom hon anser att fem eller sex år är längsta tiden någon borde verka som ordförande. Till hennes efterträdare valdes riksdagsledamot **Sari Sarkomaa** och föreningen korade Elisabeth Rehn till hedersordförande.

Bekant med anhörigvårdarens vardag

För drygt två år sedan tog Elisabeth Rehn avsked av sin man på cancerkliniken. **Ove Rehn** insjuknade i prostatacancer, som på slutskedet spreds till skelettet. Hans hustru är tacksam också för den goda vård hennes make fick och för den hänsyn personalen visade när döden

närmade sig.

Före makens sista sjukhusperiod skötte Rehn honom länge hemma. Sista sommaren han levde gjorde paret korta bilutfärder i Nyland.

– Han såg landskapen och människorna, men var mycket svag. Min rygg tog stryk av att lyfta in rullstolen i bakluckan.

Rehn upplevde anhörigvårdarens vardag och lärde sig en hel del om att docera mediciner. Hon förundrade sig över den enorma mängden medikamenter och lyckades minska dagsransonen med några tabletter, efter att han hört sig för med läkaren.

– Jag gjorde samma sak själv, för man skrev ut starka mediciner mot mina ryggsmärtor förra hösten. Jag ville inte vara beroende av dem, utan minskade dosen och lyckades väl, trots att abstinenssymptomen var besvärliga. Nu tar jag värkmedicin bara ibland.

Rehn förundrar sig också över varför man ger allt för lite smärtstillande medel åt patienter i terminalstadiet, som verkligen skulle behöva dem, men ibland alltför mycket åt andra. Ove Rehn fick effektiv smärtlindring alltför sent.

Mänskorättskämpe

Elisabeth Rehn bor nu ensam i sitt hus i Kyrkslätt. Från hennes terrass har man en rofylld utsikt över en havsvik. I en skogsglänta nära huset ligger de gamla hundarnas grav. Över gården löper älgar, rävar, hjortar och harar.

Familjens fyra barn är vuxna, barnbarnen är sammanlagt tretton och det första barnbarnsbarnet är på väg. Trots sina 72 år har Rehn inte slagit sig till ro i någon mormorsroll. Erfarenheterna från krisområdena gjorde henne till en obehaglig mänskorättskämpe, som allt emellanåt reser runt omkring i världen och talar för bland annat kvinnans ställning i krig. Hon skrev en rapport i ämnet för FN:s utvecklingsfond för kvinnor, UNIFEM,

tillsammans med Ellen Johnson-Sirleaf, som numera är Liberias president. De bägge kvinnorna lärde känna varandra då de tillsammans reste runt till konfliktområden på olika håll i världen.

Dagen för vår intervju har Rehn bråttom till regeringsförhandlingarna i Ständerhuset. SFP:s ledning har kallat henne till den arbetsgrupp, som skall formulera den nya regeringens utrikes- och säkerhetspolitiska strategier.

– Inbjudan överraskade och gladdde mig. Jag har ju varit så länge borta från dagspolitiken. Men visst har jag en del att komma med, och jag vill särskilt lyfta fram krishanteringsfrågorna i regeringsprogrammet. De står mig nära.

*Tiina Pelkonen
bilder Pekka Sipola
översättning Astrid Nikula*

Dagen för vår intervju deltog Elisabeth Rehn i författandet av det nya regeringsprogrammet på Ständerhuset. Följande veckoslut reste hon till Sarajevo för att möta den nya regeringen i Bosnien-Herzegovina. Under våren skall hon hålla en föreläsning på universitetet i S:t Petersburg och mötes- och föreläsningsresor är bokade till åtminstone Liberia, Norge och Tyskland.